

Mgr inż. Grażyna Nachtman

Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – Państwowy Instytut Badawczy w Warszawie

„Wpływ dopłat na dochody gospodarstw ekologicznych o różnej wielkości obszarowej w 2007 roku”

Wstęp

W końcu 2007 roku w Polsce funkcjonowało 6 618 gospodarstw ekologicznych, posiadających certyfikat zgodności z zasadami produkcji ekologicznej. Produkcja w tych gospodarstwach odbywa się w zgodzie z naturą, bez użycia środków chemicznych. Pozwala to osiągnąć wysoką jakość zdrowotną płodów rolnych, ale plony najczęściej bywają niższe w porównaniu do osiąganych z upraw metodami konwencjonalnymi i wpływają na obniżenie kondycji ekonomicznej gospodarstw ekologicznych.

Tworzenie dochodu tych gospodarstw można prześledzić na podstawie wyników rachunkowości 195 indywidualnych certyfikowanych gospodarstw ekologicznych, uczestniczących w Polskim FADN¹ w 2007 roku [www.fadn.pl]. Dane rachunkowe są zbierane i przetwarzane zgodnie z przyjętą jednolitą metodyką we wszystkich krajach członkowskich Unii Europejskiej. Dla wyłonienia próby gospodarstw i ich grupowania stworzono Wspólnotową Typologię Gospodarstw Rolnych. Podstawowym parametrem wykorzystywanym w tej typologii jest standardowa nadwyżka bezpośrednia – SGM [Skarżyńska, Goraj, Ziętek 2005], za pomocą której gospodarstwa dzieli się na klasy wielkości ekonomicznej i typy rolnicze. W przypadku Polski istotne jest też grupowanie według obszaru użytków rolnych (UR).

Przedmiotem opracowania jest ukazanie wpływu dopłat na kondycję ekonomiczną gospodarstw ekologicznych, różniących się zasobami użytków rolnych, ze szczególnym uwzględnieniem gospodarstw największych, których było 19 w próbie Polskiego FADN. Nazwane są one w dalszej części opracowania „bardzo duże”, a w ich posiadaniu było średnio 95,4 ha użytków rolnych. Wyniki produkcyjno-ekonomiczne tej grupy odbiegają w widoczny sposób od wyników gospodarstw innych grup obszarowych. Jako tło

---

¹ Polski FADN jest systemem zbierania i wykorzystywania danych z gospodarstw rolnych; realizowany jest corocznie w próbie liczącej około 12 tys. gospodarstw rolnych towarowych. W Polsce funkcjonuje od daty przystąpienia naszego kraju do Unii Europejskiej (2004 r.), gdyż prowadzą go wszystkie kraje członkowskie Unii Europejskiej

dla gospodarstw ekologicznych zaprezentowano średnie wyniki indywidualnych gospodarstw stosujących konwencjonalne metody produkcji, prowadzących rachunkowość w systemie Polski FADN.

Zaprezentowane wyniki zarówno dla gospodarstw ekologicznych jak i konwencjonalnych odzwierciedlają ich stan produkcyjno-ekonomiczny, ale nie są statystycznie reprezentatywne dla wszystkich tego typu gospodarstw w kraju.

Rozkład gospodarstw ekologicznych według obszaru użytków rolnych

Biorąc pod uwagę kryterium wielkości użytków rolnych w Polskim FADN w 2007 roku to spośród 195 certyfikowanych gospodarstw ekologicznych 19 należało do największych, powyżej 50 ha użytków rolnych (UR) – tabela 1. Reprezentowały one 798 gospodarstw ekologicznych, z tej grupy obszarowej.

Według danych Głównego Inspektoratu Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych (GIJHAR-S) w naszym kraju najwięcej było gospodarstw ekologicznych o zasobach do 20 ha UR, przy czym tylko 25,1% należało do grupy posiadającej mniej niż 5 ha ziemi. Warto więc przy okazji zaznaczyć, że w Polsce według danych GUS² 57,4% gospodarstw indywidualnych miało powierzchnię poniżej 5 ha.

Tabela 1. Rozkład gospodarstw w Polsce w 2007 roku według obszaru użytków rolnych

Wyszczególnienie	Razem	< 5 ha	5=<10 ha	10=<20 ha	20=<30 ha	30=<50 ha	>= 50 ha
Indywidualne gospodarstwa ekologiczne certyfikowane w Polskim FADN	195	11	58	73	22	12	19
Gospodarstwa ekologiczne certyfikowane w Polsce według GIJHAR-S*)	6618	1664	1736	1424	534	462	798
Indywidualne gospodarstwa konwencjonalne w Polskim FADN	11 861	613	1 725	3 634	2 205	1 997	1 687

*) dane niepublikowane GIJHAR-S

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych Polskiego FADN i GIJHAR-S

Spółród ogółu gospodarstw prowadzących rachunkowość Polski FADN, gospodarstwa najmniejsze obszarowo (< 5 ha) stanowiły tylko 5,6%. W dalszej części opracowania ta grupa jak i grupa gospodarstw o po-

² Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa 2008

wierzchni od 30 do 50 ha będą pominięte; w tych grupach było mniej niż 15 gospodarstw, a jest to próg dopuszczający do publikowania danych uśrednionych w systemie FADN.

Tworzenie dochodu w gospodarstwach ekologicznych

➤ Przychody (produkcja i dopłaty)

Jednym z głównych celów FADN jest poznawanie dochodów gospodarstw rolnych. Wyniki uzyskane w ciągu czterech lat funkcjonowania FADN w Polsce świadczą, że dochody polskich gospodarstw stają się coraz bardziej zależne od wsparcia budżetowego. Polscy rolnicy wytwarzają na ogół nadwyżkę produkcji nad poniesionymi kosztami. Także polskie gospodarstwa ekologiczne osiągają przychód z produkcji przewyższający poniesione koszty, choć najtrudniejsze jest to dla gospodarstw „bardzo dużych”, o powierzchni UR przekraczającej 50 ha (tabela 2). Nieodzownym elementem kształtowania dochodu tych gospodarstw, jak pokazują wyniki rachunkowości, stały się dopłaty do działalności operacyjnej, a pozyskana kwota jest zależna od zasobów użytkowanej ziemi i struktury upraw.

„Bardzo duże” gospodarstwa ekologiczne posiadały zasoby ziemi liczące średnio 95,4 ha UR, z czego 64,0% było dodzierżawione. W gospodarstwach konwencjonalnych z tej grupy obszarowej rolnicy dodzierżawiali 44,0% ziemi na 105,8 ha UR użytkowanych. Godny zwrócenia uwagi jest fakt, że w grupach obszarowych 5-10 ha, 10-20 ha i 20 -30 ha gospodarstw ekologicznych i konwencjonalnych średni obszar użytków rolnych był bardzo zbliżony (tabela 2). Odmienny był natomiast poziom produkcji oraz poniesionych kosztów na gospodarstwo, znacznie niższy w gospodarstwach ekologicznych. Skutkowało to zróżnicowanym poziomem nadwyżki wartości produkcji nad poniesionymi kosztami. Średnio w gospodarstwach ekologicznych wynosiła ona 14 711 zł (tabela 2). Jednak w gospodarstwach „bardzo dużych”, przy średniej powierzchni UR 95,4 ha, ta nadwyżka była niższa od średniej dla całej próby – wyniosła 12 492 zł. Efekty produkcyjne tej grupy były lepsze tylko od wyników grupy gospodarstw najmniejszych obszarowo tj. posiadających od 5 do 10 ha UR, gdzie ta nadwyżka wynosiła 9 780 zł.

W gospodarstwach konwencjonalnych nadwyżka wartości produkcji nad kosztami zwiększała się wraz ze wzrostem powierzchni użytkowanej ziemi. W grupie gospodarstw największych była ona najwyższa i wynosiła 141 638 zł, czyli ponad 11-krotnie więcej niż w gospodarstwach ekologicznych o tej samej skali obszarowej.

Tabela 2. Produkcja, koszty i powierzchnia analizowanych gospodarstw

Wyszczególnienie	Średnio	Małe	Średnio - małe	Średnio - duże	Bardzo duże
		5=<10 ha	10=<20 ha	20=<30 ha	>= 50 ha
Gospodarstwa ekologiczne	zł/gospodarstwo				
Produkcja ogółem	65 577	39 662	59 836	72 851	159 685
Koszty ogółem	50 866	29 882	44 578	50 236	147 193
<i>Nadwyżka produkcji nad kosztami</i>	14 711	9 780	15 258	22 615	12 492
Średnia powierzchnia użytkowanych użytków rolnych (ha)	22,1	7,6	14,3	24,1	95,4
w tym: dodzierżawionych	8,3	0,8	2,2	4,6	61,0
Gospodarstwa konwencjonalne	zł/gospodarstwo				
Produkcja ogółem	203 311	83 842	101 174	162 707	501 917
Koszty ogółem	149 441	63 532	75 404	119 128	360 279
<i>Nadwyżka produkcji nad kosztami</i>	53 870	20 310	25 770	43 579	141 638
Średnia powierzchnia użytkowanych użytków rolnych (ha)	31,8	7,7	14,8	24,6	105,8
w tym: dodzierżawionych	10,2	0,8	2,3	5,6	46,1

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych FADN

Analiza wartości produkcji wskazuje, iż przeciętnie dla całej opisywanej zbiorowości gospodarstw ekologicznych wynosiła ona 65 577 zł, co stanowiło 32,3% wartości produkcji uzyskanej w gospodarstwach konwencjonalnych (203 311 zł). Podobne relacje (31,8%) utrzymały się w odniesieniu do gospodarstw największych obszarowo (≥ 50 ha), gdzie średnia wartość produkcji gospodarstw ekologicznych wynosiła 159 685 zł, a konwencjonalnych – 501 917 zł.

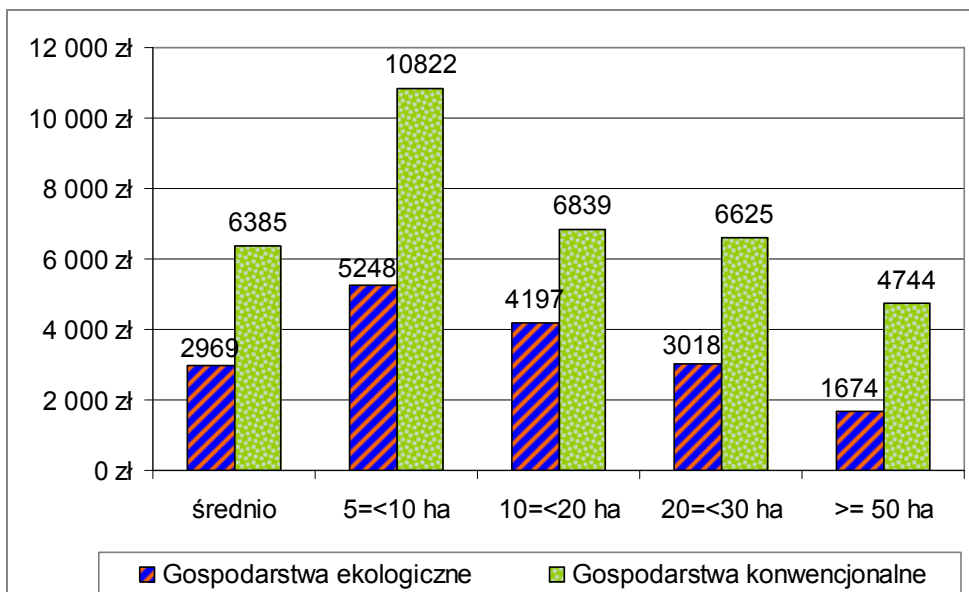
To wskazuje, że w grupie gospodarstw ekologicznych „bardzo dużych” uzyskano szczególnie niską produktywność ziemi – zaledwie 1 674 zł/ha UR, czyli prawie 3-krotnie mniejszą niż w tej samej grupie obszarowej gospodarstw konwencjonalnych (wykres 1). Najwyższą produktywnością ziemi charakteryzowały się gospodarstwa o powierzchni 5-10 ha UR, często uprawiające truskawki i warzywa.

Głównym powodem niskiej produktywności ziemi gospodarstw ekologicznych bardzo dużych była niska wydajność techniczna produkcji. Na przykład plon pszenicy był tu najniższy i wynosił 23,1 dt/ha. Ponadto w strukturze upraw dominowały uprawy pastewne (54,9% użytkowanych UR), ale obsada zwierząt na 1 ha powierzchni paszowej wynosiła tylko 0,67

LU³/ha i także była najniższa spośród wszystkich grup gospodarstw ekologicznych. Wydajność mleczna krów wynosiła 3 902 kg mleka na krowę.

W gospodarstwach konwencjonalnych w tej grupie obszarowej plon pszenicy wynosił 52,2 dt/ha, zaś obsada zwierząt na 1 ha powierzchni paszowej była 2-krotnie wyższa i wynosiła 1,43 LU, a wydajność mleczna to 5 849 kg mleka.

Wykres 1. Wartość produkcji na 1 ha UR (w zł)

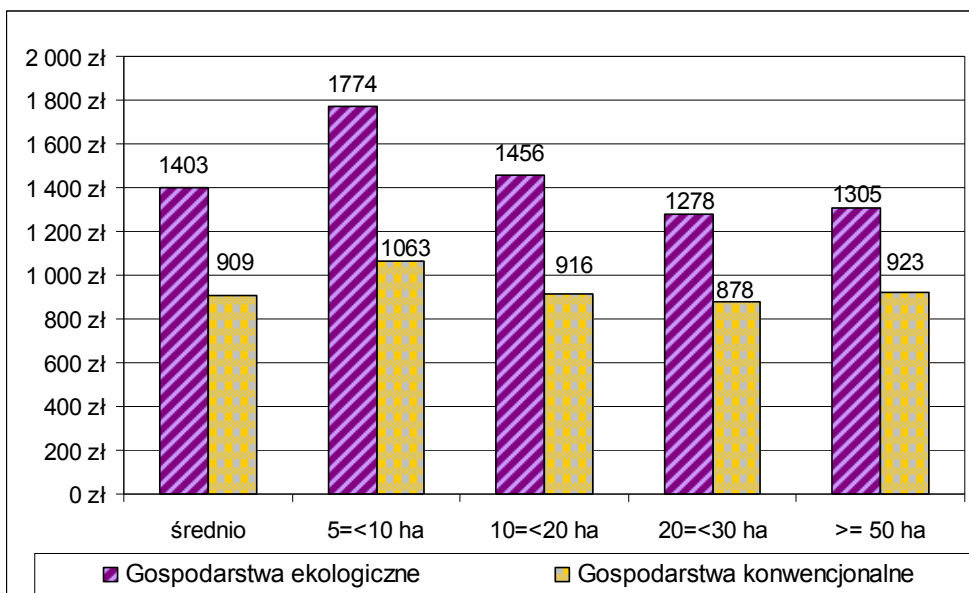
Źródło: jak w tabeli 2

Uzupełnieniem niższych przychodów z produkcji gospodarstw ekologicznych stały się dopłaty do działalności operacyjnej. Ich skala w przeliczeniu na 1 ha UR rolnych była dość zróżnicowana, co wynika między innymi ze zróżnicowania dopłat ekologicznych dla różnych upraw. Najwyższe były w gospodarstwach o powierzchni 5-10 ha (1 774 zł/ha), w których w strukturze UR warzywa i owoce stanowiły 15%. Dla uzupełnienia dodać trzeba, że dopłaty do upraw warzywnych certyfikowanych wynosiły ustawowo 940 zł/ha, a do upraw sadowniczych 1540 zł/ha [Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 20 lipca 2004 r.].

³ Zgodnie z metodyką FADN liczbę zwierząt w gospodarstwie określa się całkowitą liczbą sztuk przeliczeniowych, wyrażoną w jednostkach przeliczeniowych zwierząt – LU ang. Livestock Unit. Jedna jednostka przeliczeniowa LU jest równoważna 1 krowie mlecznej albo 1 bykowi w wieku 2 lub więcej lat. Pozostałe zwierzęta stanowią odpowiednio część takiej jednostki przeliczeniowej, na przykład matka owcza = 0,1 LU, tucznik = 0,3 LU.

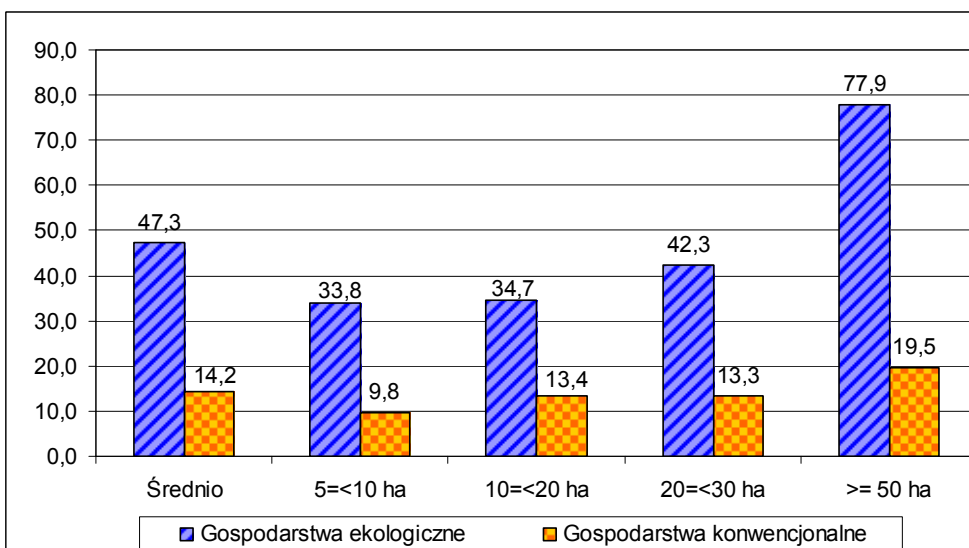
Szczególne znaczenie w tworzeniu przychodu miały dopłaty w gospodarstwach „bardzo dużych”, gdzie ich kwota była tylko o 369 zł niższa od wartości wytworzonej produkcji (wykres 1 i 2).

Wykres 2. Wartość dopłat do działalności operacyjnej na 1 ha UR (w zł)

Źródło: jak w tabeli 2

Wykres 3. Udział dopłat do działalności operacyjnej w wartości produkcji (w %)

Źródło: jak w tabeli 2

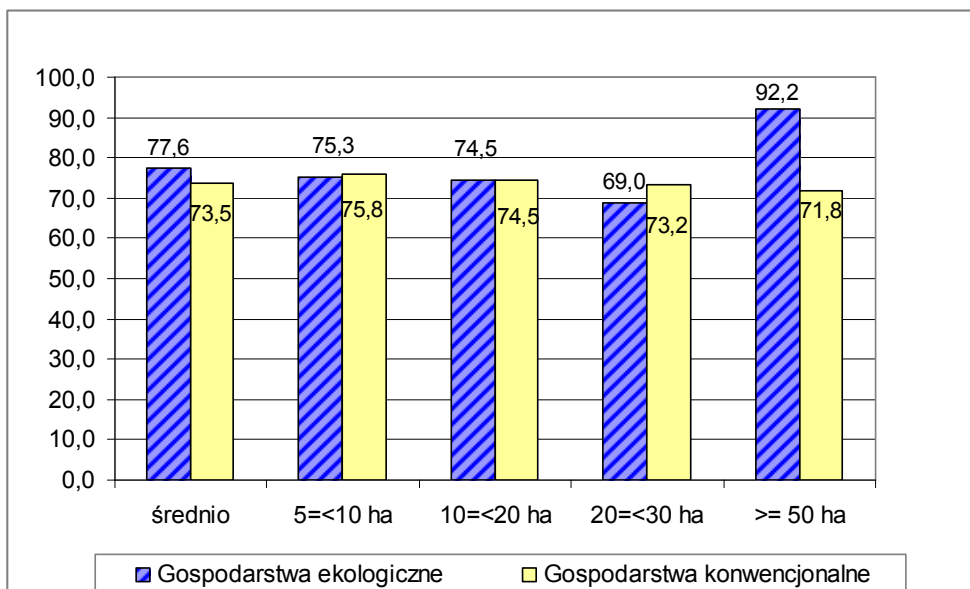
W gospodarstwach konwencjonalnych kwota dopłat do działalności operacyjnej była bardziej wyrównana i znacznie niższa (wykres 2).

Gdy wziąć pod uwagę relacje dopłat do produkcji, to w gospodarstwach ekologicznych stanowiły one średnio 47,3% wartości produkcji, a w konwencjonalnych – 14,2%. Natomiast w gospodarstwach ekologicznych bardzo dużych dopłaty do działalności operacyjnej stanowiły prawie 78% tej wartości (wykres 3). Wartość produkcji na gospodarstwo wynosiła tu bowiem 159 685 zł (tabela 2), a wartość dopłat 124 461 zł (tabela 3).

➤ Koszty produkcji

Jak wynika z prowadzonej rachunkowości znacznie niższy poziom produkcji gospodarstw ekologicznych to efekt poniesienia znacznie niższych kosztów produkcji. W gospodarstwach ekologicznych koszty ogółem bez kosztów własnych czynników wytwórczych (pracy, ziemi i zaangażowanego kapitału) wynosiły średnio 50 866 zł i były 3-krotnie niższe niż w konwencjonalnych (149 441 zł) – tabela 2.

Wykres 4. Udział kosztów w wartości produkcji (w %)

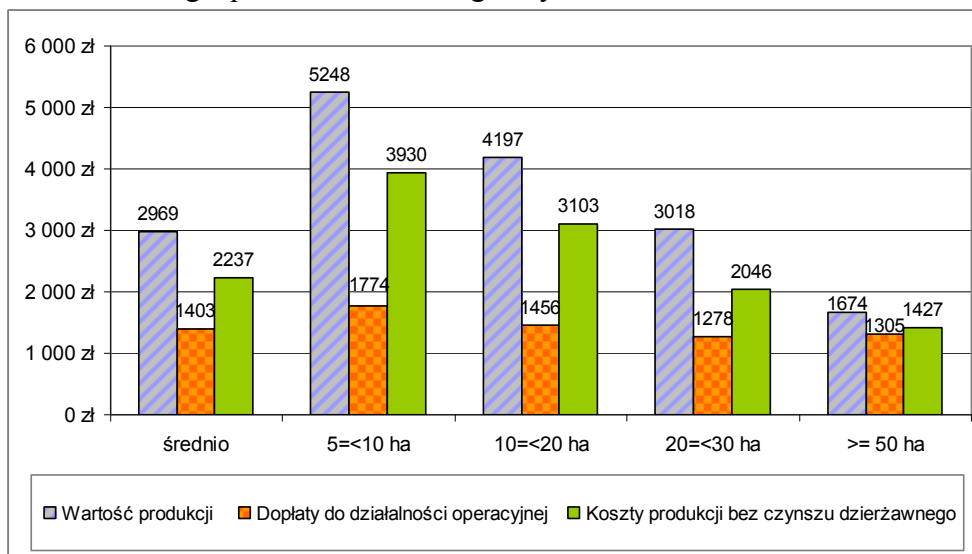

Źródło: jak w tabeli 2

W odniesieniu do wartości produkcji koszty ogółem w gospodarstwach ekologicznych stanowiły średnio 77,6%. Ich udział w wartości wytworzonej produkcji gospodarstw ekologicznych i konwencjonalnych był dość zbliżony we wszystkich grupach obszarowych, za wyjątkiem gospodarstw ekologicznych „bardzo dużych” (wykres 4).

W przeliczeniu na jednostkę obszaru użytków rolnych koszty ogółem w „bardzo dużych” gospodarstwach ekologicznych były relatywnie niskie. Po odjęciu od kosztów czynszu za ziemię wydierżawioną otrzymujemy koszt produkcji na 1 ha równy 1 427 zł, ale wartość produkcji to tylko 1 674 zł/ha (wykres 5). Dodać należy, że koszt czynszu dzierżawnego wynosił średnio 180 zł/ha.

Wykres 5. Wartość produkcji, dopłat i kosztów bez czynszu dzierżawnego na 1 ha UR w gospodarstwach ekologicznych

Źródło: jak w tabeli 2

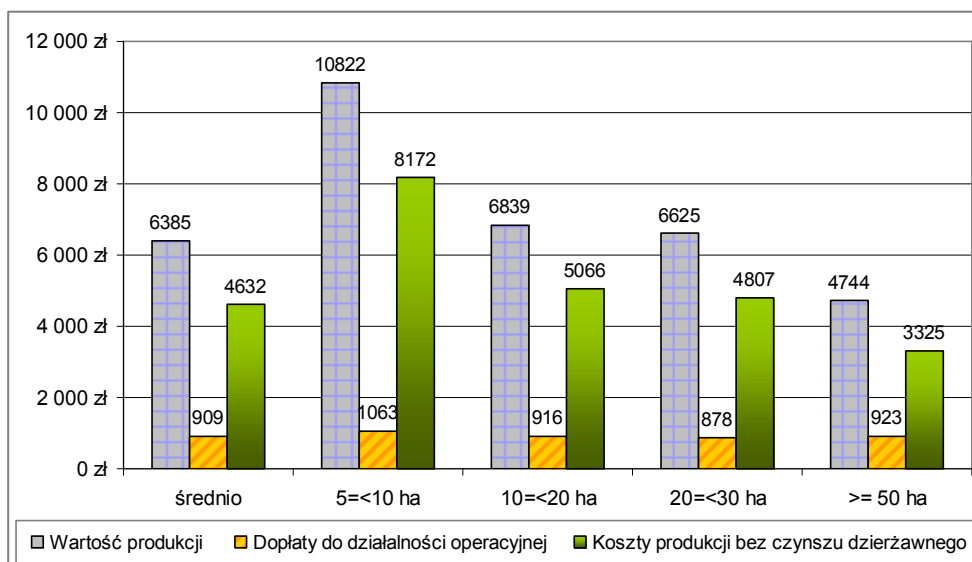
Z prowadzonej rachunkowości wynika więc, iż obszarowo bardzo duże gospodarstwa ekologiczne wykorzystały przywilej dostępności dopłat. Opłacało się bowiem ponieść niskie koszty dzierżawy uzyskując w zamian dopłaty (średnio 1 305 zł/ha UR), zwiększające przychody gospodarstwa, przy niskiej produktywności ziemi.

Warto też dodać, że podatki⁴ płacone w tych gospodarstwach wynosiły 76 zł/ha użytków rolnych własnych.

⁴ Są to podatki i inne opłaty gospodarstwa rolnego (bez VAT i podatków osobistych rolnika), a także podatki i inne opłaty od ziemi i budynków.

Wykres 6. Wartość produkcji, dopłat i kosztów bez czynszu dzierżawnego na 1 ha UR w gospodarstwach konwencjonalnych

Źródło: jak w tabeli 2

Natomiast średnio w całej populacji gospodarstw ekologicznych prowadzących rachunkowość w 2007 roku podatki te płacono w kwocie 53 zł/ha UR, a w gospodarstwach konwencjonalnych – 74 zł/ha.

W gospodarstwach konwencjonalnych dopłaty do działalności operacyjnej poprawiały również przychody z gospodarstwa, ale ich rola była ograniczona, gdyż poziom produkcji przekroczył 5-krotnie poziom dopłat (wykres 6).

Rola dopłat do działalności operacyjnej w dochodzie

Kwota wsparcia w postaci dopłat do działalności operacyjnej uzyskana przez gospodarstwa „bardzo duże” wynosiła średnio 124 461 zł, a wartość wytworzonej produkcji ogółem (159 685 zł) – tabela 3. Jednocześnie kwota tych dopłat była wyższa od osiągniętego dochodu na gospodarstwo (123 184 zł) i stanowiła 101% jego wartości. Oznacza to, że na dochód tych gospodarstw składały się wyłącznie dopłaty. Wartość wytworzonej produkcji bowiem była niższa od poniesionych kosztów i podatków i służyła ich pokryciu, przy czym na ten cel trzeba było przeznaczyć także część uzyskanych dopłat.

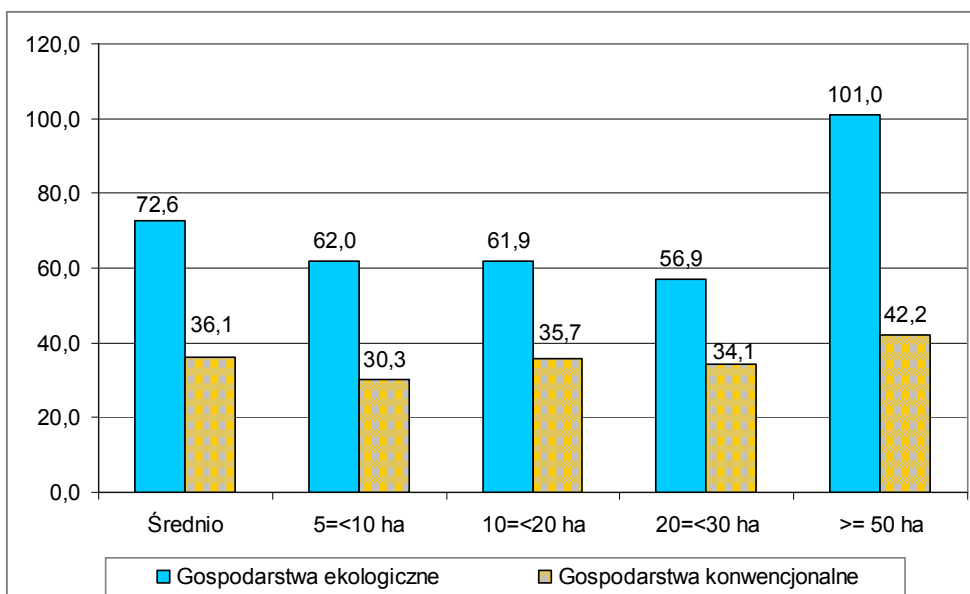
W pozostałych trzech grupach obszarowych gospodarstw ekologicznych, wartość dopłat to 56,9 – 62,0% wartości dochodu.

Tabela 3. Dopłaty do działalności operacyjnej a poziom produkcji i dochodu

Wyszczególnienie	Średnio	Małe	Srednio - małe	Srednio - duże	Bardzo duże
		5=<10 ha	10=<20 ha	20=<30 ha	>= 50 ha
Gospodarstwa ekologiczne					
Produkcja ogółem w zł	65 577	39 662	59 836	72 851	159 685
Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego w zł	42 682	21 634	33 504	54 245	123 184
Dopłaty do działalności operacyjnej w zł	30 999	13 407	20 755	30 852	124 461
Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego w zł bez dopłat	11 684	8 227	12 748	23 393	-1 277
Gospodarstwa konwencjonalne					
Produkcja ogółem w zł	203 311	83 842	101 174	162 707	501 917
Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego w zł	80 112	27 187	37 979	63 215	231 459
Dopłaty do działalności operacyjnej w zł	28 956	8 238	13 549	21 566	97 687
Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego w zł bez dopłat	51 156	18 949	24 431	41 649	133 772

Źródło: jak w tabeli 2

Wykres 7. Udział dopłat do działalności operacyjnej w wartości dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego (w %).

Źródło: jak w tabeli 2

W bardzo dużych gospodarstwach konwencjonalnych dopłaty do działalności operacyjnej wynosiły 97 687 zł i tworzyły 42,2% wartości dochodu; w pozostałych grupach obszarowych wartość dopłat nie przekroczyła 35,7 % kwoty dochodu (wykres 7).

Poziom dochodów

We wszystkich grupach obszarowych rolnicy produkujący metodami ekologicznymi osiągnęli dodatni dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego jak i na osobę w rodzinie rolnika oraz na jednostkę użytków rolnych. Były to jednak dochody niższe od uzyskanych w porównywanych grupach gospodarstw konwencjonalnych. Dla średniego gospodarstwa ekologicznego poziom dochodu z gospodarstwa (42 682 zł) jak i na osobę pełnozatrudnioną w rodzinie rolnika (25 424 zł) stanowił około 50% dochodu osiągniętego w średnim gospodarstwie konwencjonalnym.

W gospodarstwach ekologicznych „bardzo dużych” dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego był najwyższy – 123 184 zł. Sytuacja rodziny rolnika także była znacznie lepsza niż w pozostałych grupach obszarowych. Dochód na pełnozatrudnionego członka rodziny rolniczej (FWU)⁵ wynosił 69 059 zł. Przedstawione wyniki badań są wprawdzie średnimi dla całej grupy „bardzo dużych” gospodarstw, liczącej 19 obiektów, ale wskazują, że te gospodarstwa są zainteresowane głównie pozyskiwaniem dopłat. Wartość wytworzonej przez nie produkcji była bowiem zaledwie na poziomie poniesionych kosztów. Zatem gospodarstwa te pozbawione dopłat nie rokują szans na rozwój, a nawet na prowadzenia produkcji. Z obliczeń wynika że ich dochód po wyłączeniu dopłat byłby ujemny (tabela 3).

W gospodarstwach ekologicznych „bardzo dużych” mimo niskiej produktywności ziemi osiągnięto dochód z 1 ha UR własnych najwyższy wśród grup gospodarstw ekologicznych i jednocześnie zbliżony do dochodu w gospodarstwach bardzo dużych konwencjonalnych (odpowiednio 3 585 zł i 3 877 zł/ha). Było to efektem uzyskania wysokiej nadwyżki kwoty dopłat do 1 ha użytkowanej ziemi po opłaceniu niskiego czynszu dzierżawnego i przełożenia się tego wyniku na korzyści z własnych czynników wytwórczych.

Inaczej kształtowała się sytuacja dochodowa w rodzinie rolnika w gospodarstwach konwencjonalnych bardzo dużych. Dochód na 1 FWU (125 653 zł) był prawie 2-krotnie wyższy niż dochód rolnika w gospodarstwie ekologicznym i wynikał przede wszystkim z poziomu wytworzonej produkcji. Pozbawienie rolników dopłat do działalności operacyjnej spowodowałoby spadek dochodu na gospodarstwo do poziomu 133 772 zł (tabela 3), a na 1 FWU – 72 702 zł.

---

⁵ Nakłady pracy według metodyki FADN stanowią całkowity nakład pracy w ramach działalności operacyjnej gospodarstwa rolnego. Wyrażone są w osobach pełnozatrudnionych AWU (ang. Annual Work Unit); 1 jednostka AWU = 2200 godzin/rok. W ramach nakładów pracy ogółem wyszczególnia się nakłady pracy osób nieopłaconych (głównie członków rodziny) FWU (ang. Family Work Unit); 1 jednostka FWU = 2200 godzin

Tabela 4. Dochód w analizowanych gospodarstwach

Gospodarstwa		Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego w zł	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na FWU w zł	Dochód z rodzinnego gospodarstwa na 1 ha UR własnych w zł
średnio	ekologiczne	42 682	25 424	3096
	konwencjonalne	80 112	47 270	3707
5-< 10 ha UR	ekologiczne	21 634	13 944	3185
	konwencjonalne	27 187	19 061	3913
10-< 20 ha UR	ekologiczne	33 504	19 483	2773
	konwencjonalne	37 979	22 805	3030
20-< 30 ha UR	ekologiczne	54 245	32 976	2780
	konwencjonalne	63 215	35 374	3340
> 50 ha UR	ekologiczne	123 184	69 059	3586
	konwencjonalne	231 459	125 653	3877

Źródło: jak w tabeli 2

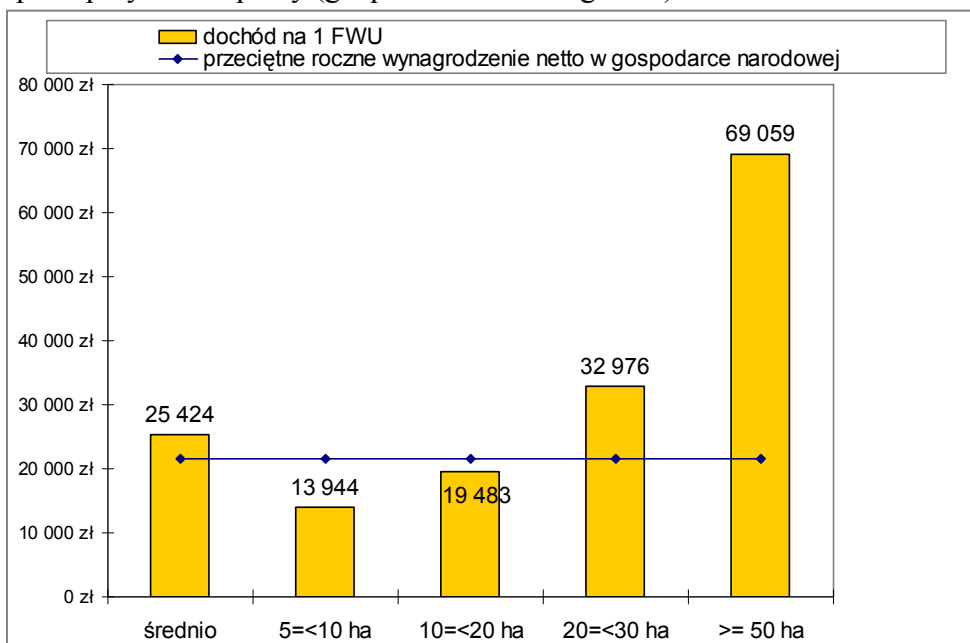
Znacznie lepiej bez dopłat radziłyby sobie gospodarstwa ekologiczne posiadające od 20 do 30 ha użytków rolnych. W dochodzie w 2007 roku udział dopłat stanowił 56,9% i był najmniejszy spośród wszystkich grup obszarowych. Osoba pełnozatrudniona w rodzinie rolniczej wypracowała tu wynagrodzenie na poziomie 32 976 zł. Można sądzić, że gospodarstwa z tego przedziału obszarowego ze względu na poziom wytwarzanej produkcji i najmniejsze uzależnienie od dopłat są przyszłościowe.

Najbardziej niekorzystne szanse na rozwój mają gospodarstwa małe z przedziału 5-10 ha UR, charakteryzujące się najwyższą produktywnością ziemi. Dochód na 1 FWU wynosił tu niespełna 13 944 zł. Z kolei w gospodarstwach konwencjonalnych było to około 5 000 zł więcej. W sytuacji utraty dopłat najprawdopodobniej te małe gospodarstwa ekologiczne powróciłyby do konwencjonalnego sposobu produkcji.

W obecnej sytuacji źle wypadają dochody rodzin rolniczych na tle średniej płacy netto w gospodarce narodowej, która w 2007 roku wynosiła 21 570 zł. W większości gospodarstw ekologicznych, dla których zaprezentowano wyniki, były one niższe od średniej płacy netto – wykres 8. Dopiero przy powierzchni gospodarstwa liczącej średnio 24,1 ha (przedział 20-30 ha) uzyskano dochód na osobę pełnozatrudnioną w rodzinie rolnika przekraczający opłatę parytetową. Ponad 3-krotnie wyższy od średniej płacy netto był on w gospodarstwach bardzo dużych, posiadających średnio 95,4 ha UR.

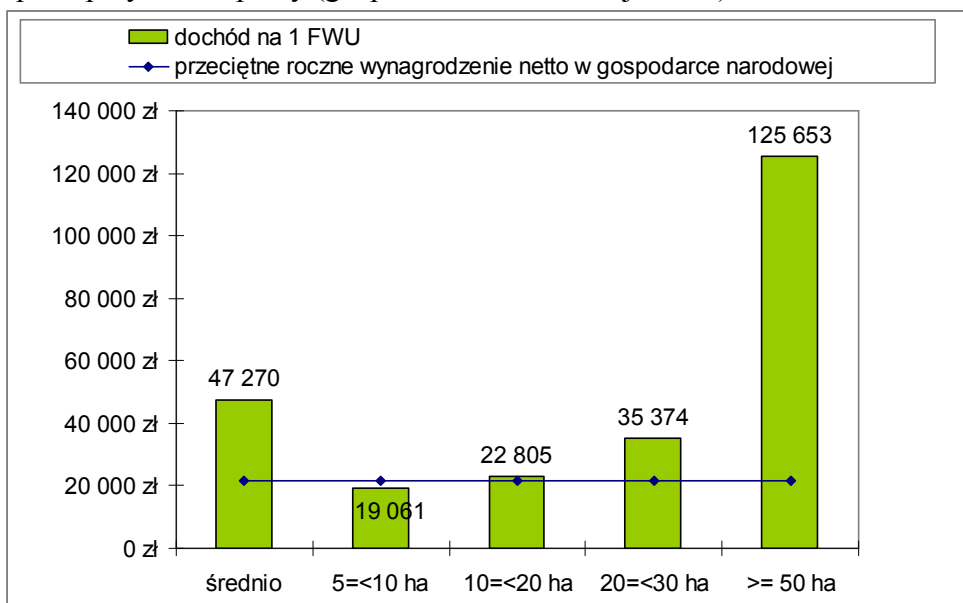
W przedstawionych gospodarstwach konwencjonalnych rolnicy uzyskali dochód przekraczający opłatę parytetową już przy zasobach ziemi wynoszących 10-20 ha UR i tylko w grupie gospodarstw posiadających 5 do 10 ha ziemi był on poniżej tej granicy – wykres 9.

Wykres 8. Dochód na osobę pełnozatrudnioną (FWU) w rodzinie rolnika a opłata parytetowa pracy (gospodarstwa ekologiczne)

Źródło: jak w tabeli 2

Wykres 9. Dochód na osobę pełnozatrudnioną (FWU) w rodzinie rolnika a opłata parytetowa pracy (gospodarstwa konwencjonalne)

Źródło: jak w tabeli 2

Podsumowanie

Z przeprowadzonych badań wynika, że obecnie dochód rodziny rolnika w gospodarstwach ekologicznych jest mocno związany z istnieniem dopłat do działalności operacyjnej. Kumulacja środków pieniężnych ze źródeł publicznych następowała w gospodarstwach największych obszarowo, które jednocześnie wytwarzały najniższą produkcję z jednostki użytków rolnych. Gospodarstwa posiadające mniejsze obszary użytków rolnych były bardziej aktywne w tworzeniu dochodu poprzez uzyskiwanie lepszych wyników produkcyjnych, jednocześnie były mniej uzależnione od dopłat.

Trzeba jednak podkreślić, że mimo znaczącego udziału dopłat gospodarstwa ekologiczne uczestniczące w rachunkowości Polskiego FADN z trudem osiągały dochód na osobę pełnozatrudnioną w rodzinie rolnika na poziomie średniego dochodu netto w gospodarce narodowej. Próg obszarowy dla gospodarstw ekologicznych jest w tym wypadku znacznie wyższy niż dla gospodarstw konwencjonalnych.

Poprawa sytuacji rolników gospodarujących metodami ekologicznymi przy istniejącym poziomie dotowania jest w głównej mierze zależna od wzrostu wydajności produkcji i cen produktów rolnictwa ekologicznego. Wyznacznikiem rozwoju będzie więc w dużym stopniu zamożność konsumenta.

Literatura

1. Skarżyńska, L. Goraj, I. Ziętek (2005): Metodologia SGM "2002" dla typologii gospodarstw rolnych w Polsce. Warszawa: IERIGŻ-PIB.
2. www.ijhar-s.gov.pl/index.php?idkat=28.
3. <http://www.fadn.pl/>.
4. Plan Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2004-2006.
5. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 20 lipca 2004 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu udzielania pomocy finansowej na wspieranie przedsięwzięć rolnośrodowiskowych i poprawy dobrostanu zwierząt objętej planem rozwoju obszarów wiejskich.
6. Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013.

Grażyna Nachtman

Streszczenie

Na podstawie wyników rachunkowości Polskiego FADN w 2007 zaprezentowano zróżnicowanie poziomu produkcji, kosztów i dochodów gospodarstw ekologicznych w zależności od obszaru użytkowanych użytków rolnych (UR) na tle gospodarstw konwencjonalnych. Szczególną pozycję zajmowały gospodarstwa ekologiczne o największych zasobach ziemi, przekraczających 50 ha UR. Na tle pozostałych grup o mniejszej skali obszarowej charakteryzuje je najniższa produktywność ziemi, niskie wydajności produkcji, ale przy tym najwyższy poziom dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego oraz w przeliczeniu na osobę pełnozatrudnioną w rodzinie rolnika i na 1 ha UR. Sytuacja dochodowa tych gospodarstw wynikała głównie z racji pozyskanych dopłat do działalności operacyjnej.

Summary

On the basis of Polish FADN standard results for the year 2007, diversity of output, costs and incomes on organic farms against conventional farms in terms of Utilized Agricultural Area (UAA) has been presented. Distinguishing were the organic farms with largest land resources over 50 hectares of UAA. Against the other farm groups - with lower UAA, the large ones are described by the lowest land productivity, low production efficiency, but the highest level of family farm income as well as the highest level of mentioned income per Family Work Unit (FWU) and per 1 hectare of UAA. The best economic position of these farms resulted basically from gained subsidies to operational activity